
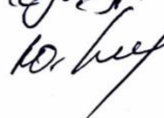

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Методи та техніки наукових досліджень :
методичні рекомендації до комплексного тренінгу
для здобувачів вищої освіти спеціальності 051 «Економіка»
освітньої програми «Міжнародна економіка»
другого (магістерського) рівня

Укладачі:
к.е.н., доц.
к.е.н., доц.

 Кот О. В.
 Федотова Ю. В.

Відповідальний:
д.е.н., проф.

 Проскурніна Н. В.

Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2023

УДК 001.891 (075.8)

М 58

Затверджено на засіданні кафедри міжнародної економіки і менеджменту. Протокол № 1 від 29.08.2023 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладачі: О. В. Кот, Ю. В. Федотова

Методи та техніки наукових досліджень : методичні рекомендації до комплексного тренінгу для здобувачів вищої освіти спеціальності М 58 051 «Економіка» освітньої програми «Міжнародна економіка» другого (магістерського) рівня / укл. О. В. Кот, Ю. В. Федотова. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2023. – 29 с.

Представлено теоретичні принципи, практичні методи та прийоми ведення наукових досліджень, необхідні для організації та виконання наукових та дослідницьких проєктів, розвитку навичок у пошуку та формуванні ідей для наукової діяльності, навчання практичним методам роботи з науковою літературою.

Рекомендовано для студентів спеціальності 051 «Економіка» освітньої програми «Міжнародна економіка» другого (магістерського) рівня.

УДК 001.891 (075.8)

© Харківський
національний
економічний університет
імені Семена Кузнеця,

ВСТУП

Наукові дослідження відіграють ключову роль у суспільному прогресі. Розв'язання економічних і соціальних проблем потребує детального наукового обґрунтування. Тому важливим завданням сьогодні є підготовка та навчання висококваліфікованих фахівців. Формування нового покоління економістів вимагає розвитку їхньої компетентності та здатності до самостійного творчого розв'язання завдань, здібності поглиблювати свої базові знання та використовувати нові наукові та практичні відкриття, застосовувати передові методи організації роботи та наукові підходи.

Вивчення основ наукових досліджень та виконання науково-дослідницьких завдань є важливою складовою цього процесу. Комплексний тренінг “Методи та техніки наукових досліджень” сприяє розкриттю можливостей студентів для участі в науково-дослідницькій роботі, допомагає розібратися в сутності наукового дослідження, ознайомлює з методами й методиками його проведення, та підтримує бажання отримувати нові знання та розвивати інтерес до науки.

Виконання завдань для самостійної роботи сприятиме набуттю студентами 051 “Економіка” освітньої програми “Міжнародна економіка” другого (магістерського) рівня, а саме.

ЗК2.Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК3.Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.

ЗК5. Здатність працювати в команді.

ЗК6.Здатність розробляти та управляти проектами.

ЗК8.Здатність проводити дослідження на відповідному рівні.

СК1.Здатність застосовувати науковий, аналітичний, методичний інструментарій для обґрунтування стратегії розвитку економічних суб'єктів та пов'язаних з цим управлінських рішень.

СК6.Здатність формулювати професійні задачі в сфері економіки та розв'язувати їх, обираючи належні напрями і відповідні методи для їх розв'язання, беручи до уваги наявні ресурси.

СК8.Здатність оцінювати можливі ризики, соціально-економічні наслідки управлінських рішень.

СК10.Здатність до розробки сценаріїв і стратегій розвитку соціально-

економічних систем.

СК12. Здатність забезпечувати ефективне управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства.

У результаті проходження тренінгу студенти набудуть наступних результатів навчання

РН1.Формулювати, аналізувати та синтезувати рішення науково-практичних проблем.

РН3. Вільно спілкуватися з професійних та наукових питань державною та іноземною мовами усно і письмово.

РН6. Оцінювати результати власної роботи, демонструвати лідерські навички та вміння управляти персоналом і працювати в команді.

РН7.Обирати ефективні методи управління економічною діяльністю, обґрунтовувати пропоновані рішення на основі релевантних даних та наукових і прикладних досліджень.

РН12. Обґрунтовувати управлінські рішення щодо ефективного розвитку суб'єктів господарювання, враховуючи цілі, ресурси, обмеження та ризики.

РН15. Організовувати розробку та реалізацію соціально-економічних проєктів із врахуванням інформаційного, методичного, матеріального, фінансового та кадрового забезпечення.

РН17. Обґрунтовувати вибір найбільш ефективних управлінських рішень та бізнес-стратегій розвитку міжнародної економічної діяльності на мікро-, мезо- та макрорівнях управління.

Тема 1. Методи наукового пізнання

Програма дослідження виконує три основні функції:

- 1) методологічна функція, яка включає в себе наступні аспекти:
визначення основної проблеми, яку слід вирішити шляхом дослідження;
формулювання мети та завдань дослідження;
фіксація вихідних положень, що стосуються досліджуваного об'єкта;
порівняння даного дослідження з аналогічними попередніми дослідженнями;
- 2) методична функція включає наступні аспекти:
розроблення загального логічного плану дослідження;

визначення методів збору та аналізу інформації;
розроблення процедури дослідження;
проведення порівняльного аналізу отриманих результатів;

3) організаційна функція включає наступні аспекти:

створення чіткої системи розподілу роботи між членами дослідницької групи;

здійснення контролю за ходом та процесом дослідження;

публікація результатів та інші необхідні аспекти управління проектом дослідження.

Під час роботи над даною темою слід приділити особливу увагу наступним аспектам: розгляд поняття та класифікації методів дослідження; вивчення загальнонаукових методів, таких як: аналіз, синтез, дедукція, індукція, аналогія, моделювання, абстрагування, ранжування, конкретизація, системний аналіз; ознайомлення з методами встановлення причинних зв'язків; розгляд методів емпіричного дослідження, таких як: спостереження, порівняння і експеримент; вивчення методів теоретичного дослідження, які включають абстрагування, ідеалізацію, формалізацію, узагальнення і експеримент; розгляд аспектів пов'язаних з моделями та моделюванням, включаючи поняття моделі, типи моделей, етапи моделювання; аналіз економіко-математичного моделювання та встановлення вимог до моделей, таких як повнота, висока ефективність, мала розмірність, простота, низькі витрати і точність.

Перелік питань для самостійного опрацювання

1. Методи в контексті людської діяльності, в тому числі в наукових дослідженнях.

2. Тракткування поняття «метод дослідження» різними дослідниками як явища і як наукової категорії.

3. Класифікації методів дослідження. Загальнонаукові та спеціальні методи.

4. Безпосередній зв'язок методів дослідження з функціональними (процесуальними) елементами змісту дослідження. Методи як елементи діяльності дослідження у формі рухів, дій, операцій і робіт, які використовуються ним для виявлення нових знань.

Практичні завдання

Практичне завдання 1

Зв'язати наведені в табл. 1 розділи наукознавства та їх характеристику. Заповнити таблицю відповідей, для цього заголовній букві, яка відповідає певному розділу, поставити відповідну цифру, яка відповідає його характеристиці.

Таблиця 1

Розділи наукознавства та їх характеристика

Розділи наукознавства	Характеристика розділу
А) Економіка науки	1) дослідження системи методів у науці, складання моделей наукової діяльності і окремих її видів
Б) Історія науки	2) вивчення економічних особливостей розвитку і використання науки, критерії економічної ефективності наукових досліджень
В) Теорія наукового прогнозування планування і управління науковими дослідженнями	3) розробка міжнародних і національних систем понять і термінології, стильових особливостей викладення результатів наукових досліджень
Г) Методологія науки	4) розробка стратегії науки, планування її матеріального забезпечення, організація управління науковими дослідженнями
Д) Мова науки	5) дослідження генезису динамічного процесу накопичення наукових знань, встановлення закономірностей розвитку науки

Таблиця для відповідей.

A_____	Б_____	В_____	Г_____	Д_____
--------	--------	--------	--------	--------

Практичне завдання 2

Зв'язати наведені в табл. 2 емпіричні методи наукового дослідження та їх характеристику. Заповнити таблицю відповідей, для цього заголовній букві, яка відповідає певному методу, поставити відповідну цифру, яка відповідає його характеристиці.

Таблиця 2

Розділи наукознавства та їх характеристика

Емпіричні методи	Характеристика методу
А) Спостереження	1) процедура визначення числового значення певної величини за допомогою одиниці виміру
Б) Вимірювання	2) апробація знання досліджуваних явищ у контрольованих або штучно створених умовах
В) Експеримент	3) процес зіставлення предметів або явищ дійсності з метою встановлення подібності чи відмінності між ними, а також знаходження загального, притаманного, що може бути властивим двом або кільком об'єктам дослідження
Г) Порівняння	4) систематичне, цілеспрямоване, спеціально організоване сприймання предметів і явищ об'єктивної дійсності, які виступають об'єктами дослідження

Таблиця для відповідей.

A_____	Б_____	В_____	Г_____
--------	--------	--------	--------

Практичне завдання 3

Зв'язати наведені в табл. 3 види абстракцій та їх характеристику. Заповнити таблицю відповідей, для цього заголовній букві, яка відповідає певному виду, поставити відповідну цифру, яка відповідає його характеристиці.

Види абстракцій та їх характеристика

Види абстракцій	Характеристика виду
А) Ізолювання	1) відвернення від незавершеності (і завершеності) процесу утворення нескінченної множини, від неможливості задати її повним переліком усіх елементів
Б) Конструктивізація	2) виділення властивостей і відношень, нерозривно пов'язаних з предметами, і позначення їх певними назвами, що надає абстракціям статус самостійних предметів – «надійність», «технологічність»
В) Актуальної нескінченності	3) утворення понять шляхом об'єднання предметів, пов'язаних відношеннями типу рівності в особливий клас (відвернення від деяких індивідуальних властивостей предметів)
Г) Ототожнення	4) відвернення від реальних меж людських можливостей, зумовлених обмеженістю тривалості життя за часом та у просторі (нескінченність виступає вже як потенційно здійсненна) об'єктів

Закінчення табл. 3

Таблиця для відповідей.

А_____	Б_____	В_____	Г_____
--------	--------	--------	--------

Тема 2. Рівні наукового пізнання

Процес пізнання поглиблює знання людства про сутність об'єктивного світу та здійснюється за допомогою історично вироблених методів та прийомів дослідження. Розуміння сутності наукового пізнання та специфіки його методів формує культуру пізнавальної діяльності особистості та спонукає до свідомого підходу до наукового знання. Слід також зазначити, що пізнання реального світу, його своєрідна «діагностика» – це завжди творчість. Стандартні правила, принципи та засоби, якими б досконаліми вони не були, не гарантують достовірності нового знання. Суворе їх дотримання не завжди оберігає нас від помилок

та хибних стверджень. Будь-яке відкриття вимагає таланту та творчості. І навіть саме використанні різноманітних пізнавальних засобів, що певною мірою спрощує шлях науковця до відкриття, є творчим процесом.

Загальна мета: сформувати уявлення щодо особливостей наукового пізнання, його рівнів, форм та основних методів. Окреслити творчий компонент пізнавальної діяльності. Розкрити специфіку наукового пізнання в економічній науці.

У процесі самостійної роботи за темою необхідно звернути особливу увагу на вивчення таких питань: розкрити сутність наукового пізнання; охарактеризувати структуру наукового пізнання та співвідношення його емпіричного та теоретичного рівнів; - з'ясувати сутність основних форм наукового пізнання; розглянути пізнання як форму творчої діяльності.

Перелік питань для самостійного опрацювання

1. Особливості наукового пізнання. Співвідношення та структура емпіричного та теоретичного рівнів наукового пізнання.
2. Основні форми наукового пізнання.
3. Методи емпіричного та теоретичного рівнів пізнання.
4. Специфіка наукового пізнання в економічній науці.
5. Пізнання як творчість.

Практичні завдання

Практичне завдання 1

Таблиця 4

Знайдіть відповідність

1. емпіричний	а. на цьому рівні розкривається суть явища, закони, висуваються певні гіпотези, створюються нові теорії
2. теоретичний	б. на цьому рівні здійснюється застосування наукових знань для вирішення технічних завдань у різноманітних сферах людської діяльності
3. технологічний	с. на цьому рівні накопичується інформація, проводяться експерименти, опис, вимірювання,

Таблиця для відповідей.

a _____	b _____	c _____
---------	---------	---------

Практичне завдання 2

Поясніть, які методи, що використовуються на емпіричному і теоретичному рівнях дослідження:

аналіз

синтез

індукція

дедукція

абстрагування та узагальнення

історичний та логічний методи

аналогія та моделювання

метод системно-структурного аналізу

сходження від абстрактного до конкретного

експеримент.

Практичне завдання 3

Італійський філософ епохи Відродження Лоренцо Валла стверджував, що людина, створена Богом, наслідуючи свого Творця, має бути Митцем, займаючись творчою діяльністю або ж перетворивши власне життя на витвір мистецтва. Чи згодні Ви з думкою філософа? Прокоментуйте свою відповідь.

Тема 3. Основні види методів та технік наукового пізнання

Технологія наукового дослідження – це спосіб досягнення його мети за умов фіксованого поділу функцій між технічними засобами і природними інформаційними органами людини, що відповідають можливостям перших та останніх, а також встановленій логіці дослідження.

Логіка наукового дослідження являє собою сукупність таких складових, як пізнавальні завдання, структура інформації (перелік її видів та їх взаємозв'язків), необхідної для одержання рішення, засоби збирання й підготовки цієї інформації, процедури постановки завдань, пошуки їх вирішення та отримання результатів. Логіка розробляється в методології наукового дослідження, а її опис є кінцевим результатом останнього. Вона виступає як одна з передумов розробки технології відповідного дослідження.

Технологія наукового дослідження передбачає здійснення таких технологічних циклів:

формулювання теми наукового дослідження та розробка робочої гіпотези;

визначення мети, завдань, об'єкта й предмета дослідження;

виконання теоретичних та прикладних вимоги до гіпотези наукових досліджень;

оформлення звіту про виконану науково-дослідну роботу.

У процесі самостійної роботи за темою необхідно звернути особливу увагу на вивчення таких питань: науковий напрям, проблема, тема, наукові питання, розробка структури проблеми, виконання теоретичних і прикладних наукових досліджень.

Перелік питань для самостійного опрацювання

1. Процеси наукового дослідження. Загальна характеристика.
2. Формулювання теми наукового дослідження.
3. Постановка проблеми наукового дослідження.
4. Визначення мети, завдань, об'єкта і предмета дослідження.
5. Методологія теоретичних досліджень.

Практичні завдання

Практичне завдання 1

Визначити мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження відповідно до Вашої теми.

Загальні *методичні рекомендації* щодо виконання даного практичного завдання полягають у наступному.

Мета дослідження розглядається як досягнення основного

результату. В зв'язку з цим метою наукової роботи є узагальнення та подальший розвиток теоретичних і методичних положень і підходів, методичного забезпечення, науково-практичних рекомендацій з певної проблеми відповідно обраної теми дослідження.

Завдання дослідження, що спрямовані на досягнення означеної мети, повинні формулюватися з використанням таких базових слів: уточнити, проаналізувати, узагальнити, сформулювати, обґрунтувати, виявити, визначити, виділити, удосконалити, розробити.

Об'єкт дослідження доцільно визначати як певне явище або процес (тобто "на чому" проводиться дослідження).

Предмет — це методична характеристика об'єкта (тобто "про що саме" дослідження). Тому предметом можуть бути теоретичні та методичні положення і підходи, методи і рекомендації, практичні положення, методичне забезпечення щодо вирішення певного питання значеного в темі наукової роботи.

Практичне завдання 2

Наведіть приклади застосування методу аналогії у сфері економіки та бізнесу.

2. Проаналізуйте доречність виведення за аналогією в такій ситуації. Підприємство А підвищило ціну на свою продукцію і підприємство Б планує вступити за аналогією. При цьому підприємства А і Б подібні за своїм терміном функціонування, кількості працівників та віком директорів. Залишається додати, що підприємство А є хлібозаводом, а підприємство Б – фабрикою іграшок.

Тема 4. Методи та техніки емпіричних досліджень

До них відносять спостереження, експеримент, порівняння, опис, вимірювання. Спостереження – це цілеспрямоване вивчення предметів, що переважно спирається на дані органів чуттів (відчуття, сприйняття, уявлення). Під час спостереження отримуються знання не лише про зовнішні сторони об'єкту пізнання, але й про його суттєві властивості. Спостереження може бути безпосереднім та опосередкованим. Останнє здійснюється за допомогою різних приладів і технічних засобів, а з

розвитком науки стає все більш складним.

Експеримент – це цілеспрямоване і активне втручання у хід процесу, що вивчається, відповідні зміни об'єкта чи його відтворення у спеціально створених і контрольованих умовах. Основними стадіями здійснення експерименту є: планування і будова; контроль; інтерпретація результатів. Експеримент має дві взаємопов'язані функції: дослідну перевірку гіпотез і теорій, а також формування нових наукових концепцій. У залежності від цих функцій виділяють експерименти: дослідницький (пошуковий), перевірочний (контрольний), відтворюючий, ізольований тощо, а у залежності від характеру об'єктів – фізичні, хімічні, біологічні, соціальні тощо. Отже, експеримент – це найбільш загальний емпіричний метод пізнання, який не лише включає спостереження й вимірювання, а й здійснює перестановку, зміну об'єкта дослідження тощо. У цьому методі можна виявити вплив одного чинника на інший.

Порівняння – це процес встановлення подібності чи відмінності у предметів та явищ дійсності, а також знаходження загального, що притаманне двом або декільком об'єктам.

Вимірювання – це визначення числового значення певної величини за допомогою одиниці виміру, що дозволяє зробити дослідження природних явищ кількісним.

У процесі самостійної роботи за темою необхідно звернути особливу увагу на вивчення таких питань: поняття та загальна характеристика емпіричних методів наукового дослідження, вимоги до спостереження, етапи проведення спостереження, специфіка експерименту, етапи проведення експерименту, види вимірювань.

Перелік питань для самостійного опрацювання

1. Які вимоги висуваються до емпіричних методів дослідження?
2. На які види поділяються емпіричні методи дослідження?
3. В чому полягає сутність експерименту?
4. За якими однакому класифікуються експерименти у різних галузях науки?
5. Поясніть особливості проведення природного та штучного експериментів?

Практичні завдання

Практичне завдання 1

Встановити, які з ефектів ризикованого вибору представлені в наступних ситуаціях. Аргументувати своє рішення.

1. Почувши зі ЗМІ інформацію про погіршення економічної ситуації, більшість людей переглядають своє ставлення до узятих кредитів.
2. Прагнення "золотої молоді" (дітей із заможних сімей) до екстремальних розваг: нічним перегонам на автомобілях міськими вулицями.
3. Інформація про недорогі готелі привертає увагу відпочивальників частіше, ніж інформація про дешеві.
4. Більшість людей не схильна різко розривати стосунки з людиною, навіть якщо повністю розчарувалися в партнерові.

Ефекти ризикованого вибору виникають унаслідок недосконалості розрахункових здібностей людини, неповноти інформації для прийняття раціонального рішення й обумовлені певними ситуативними чинниками, які можливо визначити з огляду на сутність кожного ефекту.

Таблиця 5

Сутність ефектів ризикованого вибору

Назва ефекту	Суть ефекту
1	2
1. Переоцінка вірогідності окремих випадків	Вірогідність приватних і конкретних подій оцінюється вище
2. Віра в тотожність репрезентації локальних подій	Віра в те, що закономірність розподілу однаково представлена в будь-якій частині вибірки
3. Ігнорування об'єктивної інформації про частоту подій	Ігнорування частоти подій під впливом наявного стереотипу
4. Нерегресивне прогнозування (відхилення від середнього)	Випадкове значення, що істотно відрізняється від норми, сприймається як значима інформація
5. Ефект якоріння	Вплив безпосередньо передуючих або одночасних подій на результат
6. Ефект нав'язаного вибору	Зниження схильності до ризику при нав'язаному виборі через небажання відповідальності за невдачу
7. Інерційний ефект	Самопідсилення першої альтернативи, що

	прийшла на згадку
8. Ефект надмірної упевненості після ухвалення рішення	Схильність завищувати правильність вже прийнятих рішень і занижувати вірогідність неправильних. У важких завданнях – упевненість більша
9. Ефект відрази до втрат	Відраза до ризику при значних сумах доходу

Закінчення табл. 5

10. Ефект початкового багатства	Чим більше багатство – тим схильність до ризику вища
11. Ефект відображення	Уникнення ризику при потенційних виграшах, прийняття – при програшах
12. Ефект достовірності	Тенденція здійснювати Вибір на користь достовірнішого варіанту
13. Ефект цільового підношення	Більше значення надається інформації, представленій негативно
14. Ефект підношення ризикованого вибору	Схильність до ризику при акценті на втратах
15. Ефект ретроспективного спотворення	Тенденція оцінювати результат подій як більше неминучий після того, як воно сталося.
16. Ефект наростання прихильності	Продовження невдалих дій у силу небажання визнати втрату раніше вкладених коштів

Тема 5. Методи та техніки теоретичних досліджень

До основних загальнонаукових методів, які використовуються на теоретичному рівні дослідження, можуть бути віднесені методи: аналізу та синтезу, індукції і дедукції, сходження від абстрактного до конкретного, ідеалізації та формалізації, аксіоматичний метод, системний підхід.

Аналіз – метод наукового дослідження шляхом розкладання предмета на складові, тоді як синтез – це поєднання отриманих під час аналізу частин у ціле. Методи аналізу та синтезу в науковій творчості органічно пов'язані між собою і можуть набувати різних форм залежно від властивостей досліджуваного об'єкта, мети дослідження, ступеня пізнання об'єкта, глибини проникнення в його сутність.

Метод сходження від абстрактного до конкретного є загальною формою руху наукового пізнання – це відображення дійсності в мислені.

Згідно з цим методом процес пізнання ніби розпадається на два відносно самостійні етапи: перший етап – від чуттєво-конкретного до його абстрактних визначень; другий етап – сходження від абстрактних визначень об'єкта до конкретного у пізнанні.

Дедуктивною називають таку розумову конструкцію, в якій висновок щодо якогось елементу множини робиться на підставі знання загальних властивостей всієї множини. Змістом дедукції як методу пізнання є використання загальних наукових положень при дослідженні конкретних явищ.

Під «індукцією» розуміють перехід від часткового до загального, коли на підставі знання про частину предметів класу робиться висновок стосовно класу в цілому. Дедукція та індукція – взаємно протилежні методи пізнання.

Метод ідеалізації – конструювання подумки об'єктів, яких немає в дійсності або які практично нездійсненні. Мета ідеалізації: позбавити реальні об'єкти деяких притаманних їм властивостей і наділити (подумки) ці об'єкти певними нереальними і гіпотетичними властивостями.

Формалізація - метод вивчення різноманітних об'єктів шляхом відображення їхньої структури в знаковій формі. Вона забезпечує узагальненість підходу до вирішення проблем; символіка надає стислості та чіткості фіксації значень; однозначність символіки; діє змогу формувати знакові моделі об'єктів і замінювати вивчення реальних речей і процесів вивчення цих моделей.

Аксиоматичний метод – метод побудови наукової теорії, за якою деякі твердження приймаються без доведень, а всі інші знання виводяться з них відповідно до певних логічних правил.

У процесі самостійної роботи за темою необхідно звернути особливу увагу на вивчення таких питань: сутність теоретичного пізнання, структура процесу теоретичного пізнання, процес наукового теоретичного дослідження, мета теоретичних досліджень, основні завдання теоретичних досліджень, алгоритм теоретичного рівня пізнання, характеристика основних теоретичних методів наукового дослідження.

Перелік питань для самостійного опрацювання

1. Що таке теоретичне пізнання?

2. Яка структура процесу теоретичного пізнання?
3. Процес наукового теоретичного дослідження.
4. Мета теоретичних досліджень.
5. Які основні завдання теоретичних досліджень?
6. Алгоритм теоретичного рівня пізнання.

Практичні завдання

Практичне завдання 1

Проаналізувати методи наукових досліджень за обраною темою індивідуальної роботи (див. Тематика для виконання студентами індивідуального завдання комплексного тренінгу «Методи та техніки наукових досліджень»).

Індивідуальне завдання

Виконання *1-го етапу* індивідуального тренінгу здійснюється студентами самостійно, на основі запропонованої або іншої тематики, узгодженої із керівником практики.

Мета роботи: практичне оволодіння методологією проведення наукового дослідження на теоретичному рівні, складання анотації до наукової статті.

Перед початком виконання 1-го етапу тренінгу (на початку заняття), студенти мають підготувати самостійно відповіді на наступні питання.

Проведення збору і відбору інформації в наукових дослідженнях.

Організація роботи з науковою літературою.

Основні вимоги щодо збору необхідної інформації.

Джерела інформації.

Складання бібліографії за проблемою, що досліджується.

Після розгляду всіх питань викладачем здійснюється консультування за темами індивідуальних завдань. Виконання завдань здійснюється студентами самостійно на основі матеріалів, обраними за власним вибором.

Зміст роботи

1. На підставі опрацювання навчальної і наукової літератури відповідної тематичної спрямованості критично дослідити думки вчених щодо визначення змісту проблеми, форми її прояву, причин, що її утворюють і напрямків розв'язання.

2. Систематизувати отриману інформацію; за наявних умов структурувати інформацію у відповідні таблиці, схеми тощо, з метою наочності її подання; зробити відповідні висновки.

Таблиця 6

Завдання на виконання індивідуальної роботи з комплексного тренінгу

№з/п	Назва індивідуальної роботи	Тема, за якою виконується робота
1.	Проведення критичного аналізу робіт науковців щодо формування і розв'язання певної економічної проблеми та складання анотації до наукової статті за темою даного дослідження	Вибір, етапи та актуальність наукового дослідження

В якості матеріалів для підготовки індивідуального завдання може служити навчальна і наукова література, законодавчі і нормативні акти, матеріали наукових конференцій і симпозіумів, публікації в економічних та галузевих журналах і газетах, інформація з мережі Інтернет тощо.

При виконанні індивідуального завдання студент окреслює основні етапи розвитку наукової думки щодо сутності, ролі і значення об'єкту дослідження. Основна увага має бути приділена огляду сучасних наукових течій та концепцій. Стисло, критично висвітлюючи роботи науковців (близько 10), слід розкрити стан теоретичних напрацювань з обраної теми, проаналізувати існуючі різноманітні погляди на ті чи інші аспекти, виявити невирішені проблеми, які потребують розв'язання в теоретичному плані.

При виконанні даної роботи потрібно широко залучати знання, набуті студентом при вивченні фундаментальних економічних дисциплін.

Підсумком даної роботи повинні стати власні аргументовані висновки студента щодо досліджуваного явища, які, відповідно до наведеного

обґрунтування, можуть співпадати з думками певних науковців або не співпадати.

Висновки за 1-м етапом роботи мають особливе значення, оскільки саме вони формують основні напрямки щодо складання анотації до наукової статті та власне підготування наукової статті в межах виконання індивідуальної роботи.

В індивідуальному завданні представлена тематика для виконання студентами 1-го етапу комплексного тренінгу «Методи та техніки наукових досліджень». Студенти мають право самостійно обирати тему для проведення критичного аналізу робіт науковців щодо формування і розв'язання певної проблеми та складання анотації до наукової статті за темою даного дослідження. Проте, обрані для розробки теми фіксуються викладачем і мають не повторюватися.

Тематика для виконання студентами індивідуального завдання комплексного тренінгу «Методи та техніки наукових досліджень»

1. Інтернет як засіб просування послуг на зарубіжному ринку.
2. Вплив соціально-культурних чинників на поведінку споживачів на світовому ринку.
3. Дослідження кон'юнктури зарубіжних ринків промислових (споживчих) товарів.
4. Розробка конкурентної стратегії виходу на зовнішній ринок.
5. Стратегічні рішення у товарній політиці на міжнародному ринку.
6. Формування міжнародних товарних стратегій.
7. Підвищення конкурентоспроможності товарів на зарубіжних ринках.
8. Вдосконалення цінової політики підприємства на зарубіжному ринку.
9. Система стимулювання збуту в діяльності підприємства на зовнішньому ринку.
10. Готовність та спроможність ЄС до розширення: перспективи для України.
11. Становлення інформаційного суспільства в Україні в контексті європейського вибору.
12. Міжнародне співробітництво України та ЄС у сфері ІКТ та мас-

медіа.

13. Державна підтримка розвитку інноваційної сфери у державах-членах ЄС: досвід для України

14. Участь України в агентствах/програмах Європейського Союзу: сучасний стан та шляхи вдосконалення.

15. Міжкультурні фактори і роль комунікацій в європейській політиці згуртування: досвід для України.

16. Співробітництво між Україною та Європейським Союзом у сфері регіонального розвитку: стан та шляхи вдосконалення.

17. Транскордонне співробітництво з країнами ЄС у сфері регіональної політики України: стан та шляхи підвищення ефективності.

18. Європейська міграційна політика та механізми її реалізації: досвід для України.

19. Організація і техніка здійснення експортно-імпортних операцій підприємства.

20. Організація зовнішньоекономічної діяльності торговельно-посередницького підприємства.

21. Організація транспортно-експедиторського обслуговування зовнішньоекономічних зв'язків підприємства.

22. Організація зовнішньоторговельних операцій сільськогосподарською продукцією.

23. Організація зовнішньоторговельних операцій з промисловою продукцією.

24. Збутова політика спільного підприємства.

25. Управління конкурентоспроможністю підприємства при здійсненні міжнародної економічної діяльності.

26. Оцінка та основні напрямки підвищення конкурентоспроможності підприємства при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.

27. Управління фінансовим станом підприємства-суб'єкта ЗЕД.

28. Оцінка фінансових результатів експортної (імпортної) діяльності фірми на зовнішньому ринку.

29. Формування асортиментної політики та її вплив на ефективність міжнародної економічної діяльності підприємства.

30. Резерви підвищення ефективності зовнішньоторговельних операцій.

31. Зовнішньоекономічна політика України: особливості та пріоритети.
32. Сучасна зовнішньоторговельна політика країни і засоби її здійснення (на прикладі конкретної країни).
33. Ефективність залучення іноземних інвестицій в економіку України.
34. Порівняльна характеристика інвестиційної привабливості галузей та регіонів України.
35. Удосконалення механізму експортно-імпортних операцій України.
36. Сучасні засоби державного стимулювання експорту: світова та українська практика.
37. Проблеми і протиріччя функціонування сучасного світового господарства.
38. Напрями розвитку сучасної політики протекціонізму у глобальній торговельній системі.
39. Демпінг і антидемпінгові процедури в міжнародній торгівлі.
40. Сучасні тенденції регіональних змін у міжнародній торгівлі та її роль в економічному розвитку.
41. Розвиток світових товарних ринків в умовах глобалізації (на прикладі конкретної групи товарів).
42. Особливості розвитку міжнародної торгівлі послугами у сучасних умовах (на прикладі конкретної групи послуг).
43. Особливості розвитку аукціонної торгівлі у глобальному середовищі.
44. Розвиток електронної торгівлі в умовах глобального інформаційного простору.
45. Розвиток світового ринку нанотехнологій.
46. Світовий ринок високих технологій та позиції України на ньому.
47. Стратегічні пріоритети географії товарної структури експорту України.
48. Формування логістичних транспортних систем у глобальному просторі.
49. Індустріальні парки у світовій та українській економіці.
50. Форми і джерела формування конкурентних переваг у готельному бізнесі України.

Етап 2-й комплексного тренінгу «Методи та техніки наукових досліджень»

Виконання 2-го етапу комплексного тренінгу здійснюється студентами самостійно, на основі виконаного 1-го етапу тренінгу.

Мета роботи: уявити основні вимоги МОН України до наукових публікацій у фахових виданнях.

Перед початком виконання 2-го етапу тренінгу, студенти мають підготувати самостійно відповіді на наступні питання:

1. Поняття, загальна характеристика і основні вимоги МОН України до наукових публікацій у фахових виданнях (тез доповіді).
2. Основні етапи підготовки наукової статті (тез доповіді).
3. Структура та технічне оформлення наукової статті (тез доповіді).
4. Підготовка до публікації наукової статті (тез доповіді).

Після розгляду всіх питань викладачем здійснюється консультування стосовно виконання індивідуального завдання за 2-м етапом тренінгу.

Виконання етапу 2 здійснюється студентами самостійно, на основі матеріалів звіту за 1-м етапом тренінгу.

Зміст роботи:

1. На підставі конспектів лекцій, підручників, фахових видань з економічних наук чітко з'ясувати для себе мету і зміст виконання роботи.
2. Вивчити перелік основних розділів, які повинні мати місце у статті, що готується для публікації у фахове видання.
3. Зібрати інформацію, яка додатково потрібна для написання статті.
4. На основі матеріалів етапу 1 та додатково зібраної інформації оформити звіт у вигляді готової статті та захистити його у викладача.

Інформаційною базою для підготовки другого етапу може служити навчальна і наукова література, законодавчі і нормативні акти, матеріали наукових конференцій і симпозіумів, публікації в економічних та галузевих журналах і газетах, інформація з мережі Інтернет, а також матеріали етапу 1.

При виконанні етапу 2 студент в повному обсязі має висвітлити такі

складові елементи наукової статті як:

прізвище та ініціали автора (авторів) (як правило українською та англійською мовами);

назва статті (як правило українською та англійською мовами);

мета статті (виходить із поставленої автором проблеми та огляду раніш проведених досліджень в межах окресленої теми);

методи дослідження (розкривають сутність застосування певного методичного інструментарію на якому базується дослідження);

результати дослідження (демонструють, чого саме було досягнуто автором в процесі виконання наукової статті);

ключові слова (6-8 значимих слів із тексту наукового дослідження за якими досить швидко можна знайти статтю за відповідною тематикою);

постановка проблеми (складне наукове завдання, котре включає вагому галузь дослідження та має перспективне значення);

аналіз останніх досліджень і публікацій (показує ступінь дослідженості тієї чи іншої проблеми, що є предметом наукової публікації);

виклад основного матеріалу дослідження (висвітлюються особисті ідеї, думки, отримані наукові факти, виявлені закономірності, зв'язки, тенденції розвитку об'єкту дослідження тощо);

висновки (в стислій формі формулюється підведення результатів статті, рекомендацій та їх ролі подальшого розвитку теоретичних (практичних) аспектів дослідження тощо);

список літератури (список літературних джерел які використовувалися автором в процесі виконання наукової статті та на які було зроблено посилання, наприклад [3, с. 12].

Результати другого етапу тренінгу студенти оформляють у вигляді звіту, який має відповідати структурі статті фахового видання.

Звіт за 2-м етапом тренінгу «Методи та техніки наукових досліджень» повинен містити:

Титульний лист (форма представлена у додатку А).

Змістова частина, що розкриває сутність завдання, а саме структурні елементи наукової статті:

прізвище та ініціали автора (авторів);

назва статті;

мета статті;

методи дослідження;

результати дослідження;
ключові слова;
постановка проблеми;
аналіз останніх досліджень і публікацій;
виклад основного матеріалу дослідження;
висновки;
список літератури.

Список слід оформлювати згідно з вимогами державного стандарту 8302:2015.

Робота має бути виконана на ПК з використанням текстового редактора Word.

Загальний обсяг звіту – 12-15 сторінок друкованого тексту на стандартних аркушах паперу формату А4. Текст необхідно розміщувати на одній стороні кожного аркуша, залишаючи поля таких розмірів: ліве – 30 мм; праве - 10 мм, верхнє і нижнє – по 20 мм. Шрифт – Times New Roman, розмір – 14 кегль, міжрядковий інтервал –1,5; вирівнювання по ширині. Розмір шрифту інформації, що зведена до таблиць – 14 кегль.

Підготовлений студентом Звіт має пронумерованим (номери сторінок проставляють у нижній частині листа по центру). Титульний лист включається в загальну нумерацію сторінок роботи і вважається першою сторінкою. Номер сторінки на титульному листі не проставляється.

У кінці звіту (перед списком використаних джерел) ставиться дата закінчення його складання та власний підпис.

Основними формами контролю тренінгу «Методи та техніки наукових досліджень» є:

попередній контроль;
поточний контроль;
підсумковий контроль.

Попередній контроль здійснюється при підготовці студентів до проходження тренінгу. На даному етапі викладач пояснює мету і завдання, порядок проходження тренінгу та критерії оцінки якості підготовки і підведення його підсумків.

Поточний контроль з боку викладача, завідувача кафедри здійснюється при виконанні завдань тренінгу.

Підсумковий контроль проводиться під час перевірки, оцінки і захисту звіту з тренінг. Звіт з тренінгу з основ наукових досліджень

захищається у присутності викладача.

Завершальним етапом тренінгу є захист складеного звіту, який проводиться у формі співбесіди. За результатами захисту викладачем виставляється диференційована оцінка (табл. 7).

Таблиця 7

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики, дипломної роботи	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D		
60 – 63	E	задовільно	
35 – 59	FX	незадовільно	не зараховано
1 – 34	F		

До захисту звіту допускаються студенти, які повністю виконали програму тренінгу та вчасно надали звіт за встановленим зразком.

Захист індивідуальної роботи полягає у короткому викладенні її мети, змісту проблеми та способів її розв'язання, підсумкових результатів та відповіді на поставлені запитання викладача.

Захист звіту здійснюється в два етапи:

- 1) індивідуальне завдання подається для перевірки керівнику тренінгу, який ухвалює рішення про його відповідність вимогам;
- 2) захист звіту керівнику тренінгу.

Результати захисту звітів заносяться у відомість захисту.

ДОДАТКИ

Додаток А

Приклад оформлення титульного аркуша звіту

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Кафедра міжнародної економіки і менеджменту

ЗВІТ

з комплексного тренінгу «Методи та техніки наукових досліджень»

Виконав: студент 2 року навчання,
групи 8.06.051.130.23.1
другого (магістерського) рівня
спеціальності 051 «Економіка»
освітньої програми «Міжнародна економіка»
(шифр і назва напрямку підготовки, спеціальності)

(прізвище та ініціали)

Керівник _____
(посада, вчене звання, науковий ступінь,
прізвище та ініціали)

Члени комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) (прізвище та ініціали)

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Харків – 2023 рік

Рекомендована література

1. Білуха, М. Т. Методологія наукових досліджень : підруч. / М. Т. Білуха. – Київ : АБУ, 2019. – 480 с.
2. Грищенко І. М. Основи наукових досліджень : навч. посібн. / І. М. Грищенко, О. М. Григоренко, В. А. Борисейко. – Київ : КНТЕУ, 2001. – 186 с.
3. Демківський А. В. Основи методології наукових досліджень : навч. посіб. / А. В. Демківський, П. І. Безус. – Київ : Акад. муніцип. упр., 2020. – 276 с.
4. Єріна, А. М. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. / А. М. Єріна, В. Б. Захожай, Д. Л. Єрін. – К. : Центр навч. літератури, 2020. – 212 с.
5. Етичний кодекс вченого України / Схвалено постановою загальних зборів НАН України від 15 квітня 2009 р. № 2 // Бюлетень ВАК України. – 2010. – № 2. – С. 2–5.
6. Клименюк О. В. Методологія та методи наукового дослідження : навч. посібн. / О. В. Клименюк. – К. : Міленіум. – 234 с.
7. Ковальчук, В. В. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / В. В. Ковальчук, Л. М. Моїсєєв. – 2-е вид., переробл. і допов. – Київ : ВД «Професіонал», 2019. – 208 с.
8. Колесников, О. В. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / О. В. Колесников. – К. : Центр учбової літератури, 2019. – 144 с.
9. Краус, Н. М. Методологія та організація наукових досліджень : навч.-метод. посіб. / Н. М. Краус. – Полтава : Оріяна, 2021. – 180 с.
10. Крушельницька, О. В. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. для ВНЗ / О. В. Крушельницька. – Київ : Кондор, 2019. – 206 с.
11. Макогон Ю. В. Основи наукових досліджень в економіці : навч. посібн. / Ю. В. Макогон, В. В. Пилипенко. – Донецьк : Альфа-прес, 2007. – 144 с.
12. Пилипчук, М. І. Основи наукових досліджень : підруч. / М. І. Пилипчук, А. С. Григор'єв, В. В. Шостак. – Київ : Знання, 2020. – 270 с.
13. Економічні дослідження (методологія, інструментарій, організація, апробація) : навч. посібн. / за ред А. А. Мазаракі. – 2-ге вид., допов. – Київ : КНТЕУ, 2011. – 296 с.
14. П'ятницька-Познякова І. С. Основи наукових досліджень у вищій

школі : навч. посіб. / І. С. П'ятницька-Познякова. – Київ : Центр навч. літератури, 2020. – 116 с.

15. Романчиков В. І. Основи наукових досліджень : навч. посібн. / В. І. Романчиков. – Київ : Центр учбової літератури, 2007. – 254 с.

16. Соловійов С. М. Основи наукових досліджень : навч. посібн. / С. М. Соловійов. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 176 с.

17. Стеченко Д. М. Методологія наукових досліджень : підручник / Д. М. Стеченко. – Київ : Знання, 2007. – 317 с.

18. Томан І. Мистецтво говорити / І. Томан ; пер. з чес. – 2-ге вид. – Київ : Політвидав України, 1989. – 293 с.

19. Тормоса Ю. Г. Основи наукових досліджень: навч. посіб. для самост. вивч. дисц. / Ю. Г. Тормоса. – Київ : КНЕУ, 2018. – 76 с.

20. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / Г. С. Цехмістрова. – Київ : Видавничий Дім «Слово», 2020. – 240 с.

21. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підруч. / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарченко. – Київ : Знання-Прес, 2021. – 295 с.

22. Юринець В. Є. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. / В. Є. Юринець. – Львів : ЛНУ, 2021. – 179 с.

23. Сторінка Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**Методи та техніки наукових досліджень : методичні
рекомендації до комплексного тренінгу для здобувачів вищої
освіти спеціальності 051 “Економіка” освітньої програми
“Міжнародна економіка” другого (магістерського) рівня**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладачі: **Кот** Олена Володимирівна
Федотова Юлія Володимирівна

Відповідальний за видання *Н. В. Проскурніна*

Редактор

Коректор

План 2023 р. Поз. № 118 ЕВ. Обсяг 29 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*